

בשבתו כבית המשפט הגבוה לצדק

העותרים

סלאח סלאמה ואח'

ע"י ב"כ עו"ד הילה שרון ו/או רעות שאער ואח'
מהאגודה לזכויות האזרח בישראל

- נגד -

המשיבים

1. מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית

2. שר הביטחון

3. ראש המינהל האזרחי

ע"י מחלקת הבג"צים, פרקליטות המדינה
משרד המשפטים, ירושלים

תגובת העותרים להודעת העדכון מטעם המשיבים

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 25.8.2026, העותרים מתכבדים להגיש את תגובתם להודעת העדכון מטעם המשיבים מיום 24.8.2026.

- העתירה עוסקת בעקירתם הכפויה והנמשכת של עשרות אלפי בני אדם, אוכלוסיית מחנות הפליטים בג'נין, נור א-שמש וטולכרם, ובסירוב המשיבים לאפשר חזרתם לבתיהם, ולו באופן חלקי, בהתאם למתווה מדורג כלשהו. בתיהם של התושבים המוגנים, רכושם, מוסדות החינוך והחברה ששירתו אותם, עסקים, חנויות וציוד מקצועי של חלק ניכר מהם, מצויים בתוך השטח שעליו הטילו המשיבים כתר מתמשך. מיותר לציין כי עקירה בתנאים אלה, משך עשרים חודשים, משמעה משבר הומניטרי עמוק. על רקע המשבר הכלכלי והצרכים ההומניטריים הגואים באזור כולו, אין בנמצא מענה הולם לצורכיהם.
- הודעת המשיבים מחדדת כי ענייננו אינו עוד בפינוי אוכלוסייה מאזור שבו מתנהלת לחימה עצימה, אלא במניעת חזרתה של אוכלוסייה אזרחית לצורך שימור הסדר ביטחוני ארוך טווח, ומניעת התממשותם של איומים עתידיים. בכך מתחדדת השאלה שהעתירה מעמידה לדיון והכרעה: האם תכלית של "שימור הישגים", חופש פעולה עתידי ומניעת התבססות מחודשת, תהליכים ארוכי טווח מעצם טבעם, להבדיל מלחימה בפועל – יכולה להצדיק את המשך עקירתם של עשרות אלפי תושבים מבתיהם ללא מועד סיום.
- המסגרת הנורמטיבית שבפנינו שואבת משני ענפי משפט: מהדין הבינלאומי ההומניטרי ומהמשפט המינהלי והחוקתי. כפי שנראה, על פי כל מדד, פינוי של אוכלוסייה אזרחית הוא חריג. המשך מניעת החזרה כפוף לדרישה מחמירה של הכרח צבאי ולחובה להחזיר את התושבים כשהכרח חולף, לצד שמירה על זכויותיהם בתקופת הפינוי.
- המדינה מתארת את השלב הנוכחי בפעילות באזור העקירה כשלב שנועד לשמר הישגים לטווח ארוך, לאפשר חופש פעולה מתמשך ולמנוע שיקום עתידי של יכולות הטרור. אך **עצם קיומן של תכליות ביטחוניות כאלה אינו עונה עדיין על מבחן הכורח הצבאי, המעמיד בפני הגורם המפנה אוכלוסייה אזרחית בכפייה נטל כבד. נטל זה רק הולך וגדל, ככל שהעקירה נמשכת (בענייננו – כעשרים חודשים).**

5. **כעולה מתגובתה המקדמית של המדינה לעתירה ומההודעה המעדכנת, תנאים אלה בפירוש אינם מתקיימים בענייננו, ומכאן הצורך המידי במתן צו על תנאי.**

6. בית המשפט הנכבד אינו נדרש ואף אינו מתבקש להכריע בשאלה האם קיים צורך בהמשך פעילות ביטחונית במחנות הפליטים, אלא נדרש להכריע רק בשאלה האם המדינה הראתה שקיים הכרח צבאי המחייב המשך עקירתם של כלל עשרות אלפי תושבי מחנות הפליטים ממקום מגוריהם כעשרים חודשים לאחר שאולצו לעזוב, וכי אין אמצעי שפגיעתו פחותה בהקשר זה. נדגיש: הכרח צבאי בפנינו, להבדיל מצורך בהמשך פעולה במישור הצבאי או המדיני לשם מניעת סיכונים עתידיים.

7. ביחס לסעד השני שעניינו מתן מענה הומניטרי לעקורים כל זמן שהעקירה נמשכת, המשיבים נוקטים מדיניות של "עיוורון וחרשות מרצון". הנתונים שהוצגו למשיבים ולבית המשפט לאורך כל הדרך מלמדים על מצוקה הומניטרית ברורה בתחום הדיור, הבריאות, התעסוקה ועוד. כך עולה גם מן הנתונים המצורפים לתגובה זו. המשיבים מצדם מתנערים מכל אחריות למזער את המצוקה שהם גרמו. טענותיהם שהם "מגבישים תשתית עובדתית בנושא" (כמו היו מכון מחקר ולא רשות שלטונית), ולא מזהים שום מצוקה חריגה, מתנגשות עם השכל הישר ועם העדויות הישירות מהשטח. הן משקפות עצימת עיניים וערלות לב.

8. כפי שיפורט עוד בהמשך, העקורים שקועים כיום במחסור כלכלי כבד וחסר מוצא. אין מענה לצורכיהם החיוניים. מצבם הולך ומידרדר. נדרשת התערבות דחופה כדי למנוע את המשך הפגיעה הקשה ביכולתם להתקיים בכבוד.

נעמוד על הדברים כסדרם :

"הגנה קדמית" אינה כורח צבאי המצדיק פינוי אזרחים

9. **עקירה זמנית של אזרחים בשטח הכבוש אפשרית כעניין חריג – רק בהתקיים צורך צבאי הכרחי הנובע מהלחימה, ורק למשך הזמן שצורך זה מתקיים.** אין כלל ספק, כי על פי המצב החוקי הקיים והתקף, המקרה שבפנינו עולה כדי עקירה בכפייה של אוכלוסייה אזרחית, האסורה באיסור המעוגן בהוראת סעיף 49 לאמנת ג'נבה הרביעית בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה משנת 1949 (להלן: **אמנת ג'נבה**). האיסור על עקירה כפויה מעוגן גם בכללי המשפט הבינלאומי המינהגי שאוגדו בדי הצלב האדום (כלל 129) ומאוזכר בשורה ארוכה של מקורות נורמטיביים נוספים. החובה לאפשר למוגנים שנעקרו בכפייה לשוב לבתיהם ברגע שהגורם שכפה את עזיבתם מוסר, מעוגן אף הוא בדין המנהגי (שם, כלל 132). בנסיבות מסוימות, הפרתו עלולה לעלות כדי פשע נגד האנושות ופשע מלחמה.

10. עקירה כפויה מתקיימת בענייננו. טענות המשיבים כאילו התושבים אינם בגדר עקורים, כי עזבו את בתיהם מרצונם החופשי (לאחר שהחלו סביבם לחימה והרס ולאחר שהודיעו להם שזו ההזדמנות האחרונה לפינוי הומניטרי), כי האיסור על טרנספר אינו חל בתוך השטח הכבוש או כי התושבים עזבו מרצונם ולכן הדין החל אינו רלוונטי – מופרכות גם על פניהן, ומנותקות מלשון הדין ופרשנותו המוסמכת, מיום כינון האמנה ועד ימינו: עקירה כפויה היא העברה של מוגנים ממקום מגוריהם שלא מבחירתם, לרבות באיום או ביצירת מצב דברים שכופה את העזיבה, ואינה חייבת להתבצע תמיד בכוח פיזי. להבדיל מגירוש (Deportation), עקירה (Transfer) משמעה גם העברת אוכלוסייה בתוך שטח הכבוש. בכל מקרה, הטלת כתר ומניעת אנשים שיצאו מבתיהם לשוב אליהם – גם היא בגדר עקירה כפויה. המשיבים מודים בפה מלא כי הם מונעים מרבבות אזרחים לשוב לבתיהם, ושהוראותיהם המפורשות הן ששכונות מגורים שלמות יהיו שוממות מיושביהן.

11. באשר לתנאים לקיום החריג לאיסור על עקירה כפויה, הדין קובע כי העברה בכפייה של האוכלוסייה באזור נתון יכולה להיות מוצדקת בהתקיים שני תנאים, ובהתקיימם בלבד: אם "ביטחון האוכלוסייה" או "כורח צבאי" (imperative military reasons) דורשים זאת (ICRC 2025 Commentary on the Fourth Geneva Convention, Art. 49, paras. 3191–3196, להלן: ICRC 2025).

12. ודוקו: צרכים צבאיים הכרחיים – ולא די בצורך, יתרון או עדיפות צבאית או ביטחונית. כפי שנקבע על ידי פרשני האמנה המוסמכים, "כורח צבאי", כמשתמע מפשוטו, הוא אילוץ צבאי מהותי. כלומר הפינוי צריך להיות חיוני מבחינה חומרית לביצוע פעולה צבאית הכרחית. לא כל פעולה שלטונית של הצבא בשטח הכבוש, אלא כזו הקשורה לחימה (לפרשנות המונח "צורך צבאי" ראו: ICRC 2025, פסקה 3370). צורך כזה חייב לנבוע ישירות מפעולות צבאיות מתמשכות באזור שבו מתגוררים המפונים, ולא מאיומים היפותטיים עתידיים (ICRC 2025, פסקה 3194). לדרישות אלה מתווספת הדרישה לשמר את אופיו הזמני של הפינוי והחובה הכללית לנהוג במידתיות (להרחבה נוספת: Emma Brandon, *Grave Breaches and Justifications*, Oslo Law Review (2019)).

13. בעניין Bosco Ntaganda (ICC, *Prosecutor v. Bosco Ntaganda*, Trial Judgment (2019), para. 1098), בית הדין הבינלאומי הפלילי קובע במפורש שהוספת המונח imperative נועדה להדגיש שהמקרים שבהם מותר להורות על עקירה של מוגנים בשל לחימה הם מוגבלים ומצומצמים. מסקנה זו מתיישבת עם התפיסה ארוכת השנים בדבר האיסור המינהגי והקדום בדיני הלחימה, על גירוש ועקירה של אוכלוסייה אזרחית. מכיוון שמדובר באמצעי קיצוני וחריג שפגיעתו בעקורים קשה באופן קיצוני, יש לפרש את החריג המתיר אותו כמוצא אחרון, בצמצום רב, וכנגד נימוקים משכנעים. באותו אופן, ברגע שההכרח המוחלט חדל להתקיים – יש לאפשר את שיבת העקורים לבתיהם.

14. בית הדין הבינלאומי לצדק קובע גם הוא במפורש שפינוי לפי סעיף 49 נתפס כאמצעי זמני, שיש לבטלו מיד כאשר הטעמים הצבאיים ההכרחיים חולפים. פינוי בעל אופי קבוע או בלתי מוגבל אינו נכנס לגדרו של החריג (ICJ, *Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the OPT*, Advisory Opinion, 19 July 2024, para. 146). בחוות הדעת מאוקטובר 2025 בית הדין חוזר על לשון סעיף 49 ועל חובת ההשבה הביתה עם תום מעשי האיבה באזור הרלוונטי (ICJ, *Obligations of Israel in relation to the Presence and Activities of the United Nations, Other International Organizations and Third States in and in relation to the Occupied Palestinian Territory*, 22 October 2025). פרשנות הצלב האדום משנת 2025 לעיל, מציינת עוד כי עולה חשש משמעותי לשימוש לרעה בחריג הצבאי, ובשל כך יש להקפיד על החובה לקיים את הוראות הסעיף בתום לב בהקשר זה (ICRC 2025, פסקה 3196).

15. באשר לחריג הנוסף לאיסור על עקירה, על פי הפרשנות, עקירה זמנית שנועדה לשם "ביטחון האוכלוסייה" תהיה מותרת אם היא מתייחסת לביטחונם של האנשים המתגוררים באזור הנדון (כלומר, האנשים המפונים). לא קיים היתר לעקור אזרחים מוגנים כדי להגן, לכאורה, על אזרחים אחרים – שאחרת היה החריג רחב מדי (ראו קביעת בית הדין ליוגוסלביה בעניין זה: ICTY, *Krstić Trial Judgment*, 2001, para. 525). בהקשר זה, ההכרח מתייחס לאילוץ מוחלט בעל חשיבות חיונית כה רבה, עד שלמעשה הוא אינו משאיר לצד הלוחם או הכובש כל ברירה אחרת. אין מדובר בשאלה של נוחות צבאית או יתרון צבאי שיושג על ידי הסרת האוכלוסייה (ICRC 2025, פסקה 3193).

16. בענייננו, המדינה עצמה מחלקת את הפעילות במחנות הפליטים לשלושה שלבים. השלב הראשון של הפעילות במחנות הפליטים כלל פעילות צבאית נרחבת למדי. השלב השני כלל הריסות ופריצת דרכים – שעל אף שנטען שהיו נחוצים, ספק אם הם כלל בגדר לחימה, ואם הם יצרו מניעה צבאית מוחלטת מנוכחות אזרחית. ואילו השלב שבו נמצא המבצע כיום הוא שלב שנגזר מתפיסה אסטרטגית חדשה ביחס לאופן הפריסה בשטח של כוחות הצבא, תפיסה שמכונה "הגנה קדמית". אופן פריסת הכוחות, כך נטען, נועד לשמר את ההישגים המבצעיים "לטווח הזמן הרחוק" ובעתות שגרה. כלומר מדובר בפריסת כוחות כחלק מדוקטרינת פעולות הנוגעות לשמירת הביטחון, החוק והסדר שנוקטים שלטונות הכיבוש בשטח כאמצעים שלטוניים ומניעתיים. אמצעים ממין זה ננקטים כל העת בכל רחבי הגדה, גם אם קיימת חשיבות מיוחדת בביצועם במחנות הפליטים לשיטת המשיבים. בעוד שבנסיבות חריגות המשפט מאפשר פינוי זמני של אזרחים שנוכחותם עלולה להפריע לכוחות מסתערים, כאשר מדובר בהבניית אופן הפריסה של כוחות בשגרה, זו צריכה להיגזר, בין היתר, מהנוכחות האזרחית. ויוטעם: שום שגרה אינה נקיה מאיומים ומאירועים ביטחוניים. אירועים מהסוג שהמשיבים מתארים בהודעת העדכון שלהם מתרחשים גם במקומות אחרים, ואינם יכולים לעלות כדי אותו הכרח לוחמתי כופה וחריג שמאפשר פינוי שכונת מגורים מכל יושביה.

17. **בנסיבות אלה, המשך דחיית החזרה רחוק מלעמוד בדרישת ה־imperative military reasons שבסעיף 49 לאמנת ג'נבה.** כיוון שהתנאי הקבוע בדין אינו מתקיים, המשיבים מחליפים את חריג הכורח הצבאי שקובע הדין, במבחן התקיימות כל התנאים – המדיניים, הביטחוניים והאסטרטגיים – שרצוי לשיטתה שיתקיימו, טרם חזרת העקורים לבתייהם, וללא הגבלת זמן.

התמשכות העקירה בניגוד לעקרון הזמניות המחייב

18. בתגובה המקדמית מטעם המדינה נטען, שחזרת העקורים מותנית ב"הבשלת" סדרה של תנאים ביטחוניים; במקביל היא מקימה מוצבים מחוץ למחנות, מקדמת מהלכים ארוכי טווח, וקושרת את יציאת הצבא גם להעברת האחריות הביטחונית חזרה לרשות הפלסטינית, ככל שיושגו הסכמות באשר לכך ותנאי המשיבים ייענו. בהודעת העדכון נאמר שאין התקדמות ממשית בעניין בחודשים האחרונים. כמו בתגובה המקדמית נטען, שלשיטת המשיבים כל התנאים צריכים להבשיל לפני חזרת התושבים לבתייהם.

19. כאן מצויה סתירה עמוקה נוספת בין עמדת המשיבים לבין הדין. כפי שהראינו, ככל שעקירה נחוצה, בהתאם לחריג הקבוע בסעיף 49, היא חייבת לשמור על אופי זמני ולהסתיים ללא דיחוי – מיד כשהכורח הצבאי מוסר. לעומת זאת, לשיטת המשיבים, זכותם של תושבים מוגנים לשוב לבתייהם יכולה להיות מוקפאת ללא גבול עד להשלמת תפיסת ביטחון ארוכת טווח שאינה מוגדרת במדדים ברורים, עד להקמת בסיסים צבאיים חדשים, ועד להשגת הסכמות חדשות בין ישראל לבין הרשות הפלסטינית, עניין רגיש, שאף אינו תלוי במשיבים עצמם אלא בצד שלישי. הצבת תנאים אלה להחזרת המוגנים לביתם מבהירה כי לשיטת המשיבים – הפינוי יכול להימשך מעצם הגדרתו ללא סוף, ואף אין בו כל דחיפות.

20. עמדה זו, בפרט בהתחשב בהיקף העקירה ובפגיעתה בעשרות אלפי אנשים – מובילה לתוצאה של עקירה כפויה בלתי חוקית (unlawful transfer), כפי שקובעת גם נציבות זכויות האדם של האו"ם בינואר האחרון (OHCHR, Thematic Report: Israel's discriminatory administration of the occupied West) (Bank, including East Jerusalem (5 Jan. 2026)).

חלופ הזמן, כשלעצמו, משפיע על מבחן המידתיות, ומשנה מקצה לקצה את מאזן האינטרסים

21. כאמור בפתח הדברים, עקירת תושבי מחנות הפליטים נמשכת כבר מזה כעשרים חודשים. חלופ הזמן משנה את המבחן שבו המדינה מחויבת לעמוד ואת נטלי ההוכחה שמוטלים על כתפיה. אותה תשתית עובדתית שיכולה אולי להצדיק מגבלה לשבוע או לחודש אינה יכולה לשמש הצדקה עוד, לאחר שנה וחצי ויותר. בכל החלטה חדשה של המשיבים להוסיף ולגזור עקירה, באופן גורף, על תושבי המחנות, יש לשאול האם הפגיעה האדירה עדיין הכרחית, האם ניתן לצמצמה, ומה נעשה בפועל כדי לסיים אותה.
22. באשר לטענת המשיבים החוזרת, כי עד עתה "לא חל שינוי מהותי בנסיבות" שהובילו לעקירה – נקודת ההשוואה ביחס לכך היא מועד העקירה בינואר 2025. ברור כי המצב במחנות השתנה באופן דרסטי מאז, שאם נאמר אחרת נימצא סותרים את הנרטיב שמציגים המשיבים עצמם, ביחס להטבת המצב הביטחוני והיכולת המבצעית במחנות הפליטים טרם כל שלבי המבצע, והשיפור הדרסטי הנטען שאליו הובילו פעולות הצבא. בניגוד למועד העקירה, המשיבים אינם יכולים להצביע על פעילות ענפה ומאורגנת של גורמים חמושים בתחומם, או על צורך בפעילות צבאית של ממש, כפי שנטען שהיה בעבר. חלופ הזמן גם מכביד את הנטל על המשיבים להראות שהם ניצלו כראוי את הזמן שחלף כדי למצוא פתרונות מאוזנים יותר.
23. מנגד, התמשכות העקירה וחוסר הוודאות מעצימים לאין שיעור את הפגיעה באזרחים שמנועים מלשוב לבתייהם ולשגרת חייהם. ככל שחולף הזמן, גובר המשקל של הפרת זכויותיהם. גם אם הנסיבות והצרכים הביטחוניים אינם משתנים, כעולה מגישת המדינה, המשמעות היא שכפות המאזניים נוטות לטובת חזרת התושבים לבתייהם.

פגיעה נרחבת וגורפת והתעלמות מחלופות בניגוד לעקרון המידתיות

24. עקרון המידתיות מחייב את המשיבים להפחית ככל האפשר את הנזק ההומניטרי והסביבתי הנלווה לפעולותיהם ולהימנע מגרימת נזק מופרז במסגרת פעילות לוחמתית או הפעלת **סמכות שלטונית** על ידי הצבא, וזאת בפרט כשמדובר בשטחים כבושים ובתושבים מוגנים:

"עקרון המידתיות הוא עקרון כללי במשפט. הוא חלק מתפיסתנו המשפטית בדבר זכויות האדם... הוא מרכיב חשוב במשפט הבינלאומי המנהגי... הוא חלק בלתי נפרד מדיני ההגנה העצמית. הוא מרכיב מהותי בהגנה על אזרחים במצבים של סכסוך מזוין ... הוא חלק מרכזי בדיני התפיסה הלוחמתית." (בג"ץ 769/02 הועד הציבורי נגד עינויים נ' ממשלת ישראל, פסקה 41 לפסק הדין (14.12.2006) (להלן: **עניין הסיכולים הממוקדים**); בג"ץ 2056/04 **מועצת הכפר בית סוריק נ' ממשלת ישראל**, פ"ד נח(5), 807, 836-837 (2004); בג"ץ 10356/02 **הס נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית**, בפסקה 9 (4.3.2004); בג"ץ 2150/07 **אבו צפייה נ' שר הביטחון**, עמ' 28-36 לפסק הדין (29.12.2009); יובל שני השימוש בעקרון המידתיות במשפט הבינלאומי (2009)).

25. היקף הפגיעה ההומניטרית, חומרתה ומשכה, הם שיקולים מרכזיים שאותם אנו נדרשים לראות לנגד עינינו בבחינת מידתיות החלטות המשיבים. לכתחילה, פגיעה חמורה וגורפת בעשרות אלפי בני אדם בגין מעשייה הנתענים של קבוצה תחומה – חשודה כבלתי מידתית בעליל. כך למשל כתבה השופטת פרוקציה בפרשת **אבו-טיר**:

"יש להתחשב הן במספר בעלי הזכויות העשויים להיפגע והן בעוצמת הזכויות הנפגעות. נדרש שיקולל בין מרכיבים אלה על פי משקלם היחסי כדי להגיע לגיבושו של תוואי אשר,

בראייה כוללת, יסב את הפגיעה הקטנה ביותר לציבור התושבים במקום. בחינת מספרם של בעלי הזכויות הנפגעים בכל חלופה אינה מספקת. בלא הערכת עוצמת זכויותיהם הצפויות להיפגע לא ניתן יהיה להעריך את מדתיות החלופה הנבחרת. כך, למשל, נראה כי פגיעה בזכויות מגורים של תושבים עשויה להיחשב פגיעה קשה יותר מפגיעה בזכויות עיבוד של קרקע חקלאית. " (בג"ץ 940/04 **אבו-טיר נ' המפקד הצבאי באיו"ש**, פסקה 12 לפסק הדין (24.11.2004); והשוו: עניין **הסיכולים הממוקדים**, פסקה 46 לפסק דינו של הנשיא ברק).

26. בהחליטו שלא לאפשר את חזרת התושבים המפונים, כפי שעשה כבר 11 פעמים, המפקד הצבאי מחויב לפעול במידתיות ולבחון חלופות פוגעניות פחות אשר עומדות על הפרק, דוגמת המשך פעולות ביטחון וסיכול טרור לצד שיבת תושבי המחנות לבתיהם, כפי שנעשה במקומות רבים מספור. מהתגובה המקדמית ומהודעת העדכון לא עולה כי בחינה כזו נערכה. יותר מכך, המדינה עצמה מוכיחה שקיימות חלופות לאיסור הגורף, משום שבאזורים רבים, לצד הפעילות הצבאית והמבצעית, מתקיימים חיים אזרחיים. למעשה, זהו מאפיין מרכזי של שלטון המפקד הצבאי על התושבים המוגנים בכל רחבי הגדה.

27. כאמור, העותרים אינם מבקשים מבית המשפט להתערב בפעולות הצבאיות, או לקבוע כי אין עוד צורך בפעילות ביטחונית כלשהי בתחום המחנות או בסביבתם. הם מבקשים לקבוע כי ההחלטה על הותרת אזורי מגורים שלמים ריקים מתושביהם לשם כך הנה בלתי מידתית ובלתי סבירה בשעה זו. **עצם קיומו של צורך בשמירה על הסדר במחנות, וצורך לשפר את תשתיות ההגנה ביחס לסיכונים עתידיים – משוערים, אינם מקימים, כשלעצמם, הצדקה סבירה להותיר את המחנות ריקים מתושביהם.**

הטלת צווי הכתר בלא סמכות

28. את ההוראה המורה על המשך ניתוקם של אלפי אנשים מבתיהם, ועל המשך ריקון של שכונות שלמות מיושביהן, המשיבים מכנים "מגבלת תנועה". מבלי להפחית חלילה מעוצמת הפגיעה שעלולה להסב מגבלת תנועה דוגמת מחסום המוצב בדרך, מניעת גישה של אדם לביתו ולמקום מושבו הקבוע אינה השתת מגבלת תנועה עליו – אלא תלישתו ממרכז חייו. (על בית המגורים כ"קניין מסוג מיוחד", ראו פסקה 103 לעתירה). המשיב 1 נוטל לעצמו את הסמכות להורות על גזירה זו, מתוקף תקנה 122 לתקנות ההגנה (שעת-חירום), 1945, סעיף 316 לצו בדבר הוראות הביטחון [נוסח משולב] (יהודה והשומרון) (מס' 1651), התש"ע-2009, וכן "מיתר סמכויותי לפי כל דין ותחיקת ביטחון". אולם, תקנה 122 וסעיף 316 הנ"ל מסמיכים את המפקד הצבאי **להגביל תנועה בדרכים**, הא ותו לא. אין בהם הסמכה למנוע מאדם גישה לביתו או למקום מושבו הקבוע. ואילו ההפניה הכללית ל"יתר הסמכויות" אינה מפורשת או מפורטת ולא יכולה להיות מספיקה כדי לשמש מקור סמכות לפגיעה כה קשה בזכויות אדם (סעיף 8 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו; ראו מני רבים: בג"ץ 1437/02 **האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' השר לביטחון פנים**, פ"ד נח(2) 746 (2004); בג"ץ 7803/06 **אבו ערפה נ' שר הפנים** (13.9.2017)).

29. הטלת הצווים מתוקף תקנה 122 וסעיף 316, אף נראית כניסיון **לעקוף את החריג** הקבוע בהוראות הנוגעות לשטחים סגורים בסעיף 318(ד) לצו, לפיו "הפר אדם הוראות הכרזה בדבר סגירת שטח או מקום, לפיה נאסרה הכניסה לשטח סגור או שהייה בו, או תנאי היתר שניתנו על פי סעיף זה, יהיו כל חייל, שוטר או רשות מוסמכת שנתמנתה לכך רשאים להוציאו אל מחוץ לשטח הסגור. **סעיף קטן זה לא יחול על תושב קבוע בשטח הסגור**" (ההדגשה הוספה).

30. הוראה הניתנת בחוסר סמכות – דינה בטלות (יצחק זמיר **הסמכות המינהלית – כך א 73** (2010)).

הפקרתם הקשה של העקורים

31. בחלקו השני של העדכון מטעם המשיבים דבקים בהתעקשותם שלא לראות, ובוודאי שלא להראות, את ממדיה האסוניים של המצוקה שגורמת העקירה. כמו על טענתם – משוללת היסוד העובדתי – כי לא הם אלה שפינו (וממשיכים לפנות) את תושבי המחנות, הם חוזרים וטוענים שוב ושוב, כי "אין מצוקה הומניטרית" בקרב העקורים, וכי 90% מהם "הסתדרו", כאילו אם רק יטענו זאת מספיק פעמים יהיה בכך כדי להתגבר על הסתירה החדה בין טענתם לבין המציאות. עדכונם בדבר מצב העקורים (כביכול) נע מנתון לא ממוסמך אחד למשנהו, התלושים כולם מהקשרם כך שלא ניתן כלל לעמוד על משמעותם (מהיכן גזור הנתון בדבר שיעור העקורים הגרים בשכירות? על אילו נתונים מבוססת הטענה כי מצבם התעסוקתי של העקורים זהה לזה של יתר האוכלוסייה? כיצד עומדים היקפי הסיוע המוזכרים ביחס לצורכי העקורים?). יתר על כן, חרף טענתם של המשיבים, כי המשיב 3 הוא "בעל המומחיות בהעמדת התשתית העובדתית האזרחית" שעליה כביכול בוסס העדכון, הם לא מצאו לנכון לתמוך את העדכון בתצהיר של גורם מטעמו.

32. נתוני הארגונים הפועלים בקרב העקורים מאז ינואר 2025, תיעוד מצולם של תנאי המגורים של העקורים ועדויות העקורים עצמם, מלמדים על המרחק האדיר שבין טענות המשיבים לבין מצב העקורים הממשי. מן הנתונים והעדויות עולה מצוקה קשה ביותר, המחמירה ככל שנוקף הזמן ומתבטאת בכל תחומי החיים. העקורים שקועים במחסור כלכלי כבד, נאלצים לערוך בחירות בלתי אפשריות בין צרכים חיוניים (מזון או תרופות? מים או חשמל?), ונמצאים בסיכון מתמיד לעקירה נוספת – ממקום מגורים זמני שאין ביכולתם להמשיך לממן, או שתנאיו הירודים אינם מספקים אפילו מחסה בסיסי. הווה אכזרי זה מתקיים בצלו של חוסר הוודאות המתמשך והמייסר בנוגע לעתיד – ביחס לשאלות מתי אם בכלל יורשו לשוב למחנות, ומה ימצאו שם כשיחזרו.

33. **דיוור:** Shelter Cluster הוא אשכול הארגונים ההומניטריים הפועלים בתחום הדיור והמחסה בקרב העקורים. בין היתר, האשכול מבצע הערכות צרכים תקופתיות הכוללות 2,960 משפחות עקורים (12,791 איש). בעוד המשיבים טוענים כי 90% מהעקורים "מצאו פתרונות דיור" מבלי להתעכב כלל על טיבם, נתוני Shelter Cluster חושפים את מציאות הדיור הקשה שעומדת בפני העקורים מתמודדים. על פי הנתונים, 67% מהעקורים מתגוררים בשכירות, שאותה הם מתקשים מאוד או לא מצליחים לממן כלל. שיעור העקורים שפנו כבר או שמצויים בסכנת פינוי ממקום מגוריהם עקב אי-תשלום שכר דירה, זינק מ-23% באוגוסט 2025 ל-41% כיום. חוסר יכולת לשלם שכר דירה הוא הסיבה העיקרית לצפיפות הקשה שבה חיים העקורים: שלושה משקי בית בממוצע ביחידת דיור, כאשר ב-14% מהן מצטופפים עשר נפשות ויותר. מאז ינואר 2025 מחירי השכירות באזורים שבהם חיים העקורים הוכפלו ואף שולשו. בהיעדר חלופות מגורים זמינות מצד אחד, וחסרון כיס קשה מהצד האחר, עקורים רבים הולכים וצוברים חובות לבעלי הדירות Shelter Cluster, *Displaced from Home – The Ongoing Crisis in Jenin, Tulkarem and Nur* (September 2026) Shams Refugee Camps (להלן: Shelter Cluster, ספטמבר 2026); Shelter Cluster, *Assessment Report: Analysis of Shelter Needs of Displaced Families in the Northern West Bank* (August 2025) (להלן: Shelter Cluster, אוגוסט 2025); Shelter Cluster, *Rapid Rental Market Assessment: Situation Overview* (September 2025) (להלן: Shelter Cluster, ספטמבר 2025); Local Communities, *Needs Assessment Report for Displaced Households in Jenin and Tulkarm* (July 2026) (להלן: Local Communities).

סקירה מטעם Shelter Cluster שהוכנה לצורך צירופה לתגובה זו מצ"ב ומסומנת א'.

34. בצד המחירים הגבוהים מתמודדים העקורים עם תנאי דיור ירודים ביותר. לא פחות מ-21% מהם מתגוררים במבנים שבנייתם לא הושלמה ומצויים במצב שלדי. 27% מתגוררים במבנים לא בטוחים (פרוצים ללא דלתות או בעלי ליקויי בטיחות). 28% מתגוררים במבנים החשופים לגשם ולקור. בביקורים בשטח שביצע Shelter Cluster באזור טול כרם ביוני 2026, תועדו מאות משפחות עקורות מתגוררות במבנים שלא ניתן להגדירם כראויים למגורים (Shelter Cluster, *Situation Report: June 2026*, 3 June 2026). בתמונות שלהלן מספר דוגמאות להמחשה. נראים בהן מבנים שבנייתם לא הושלמה, חלקם בלתי מקורים, בדים מכסים את פתחיהם במקום דלתות. בפנים: שירותים ומקלחת ללא איטום או חיפוי, ומטבח שאולתר מבלוקים לצד בלון גז. חלק מהציוד מאוחסן מחוץ למבנה, גלוי לכל וחשוף למזג האוויר, מפאת חוסר מקום. כאמור, תועדו מאות משפחות החיות כך.

35. עוד עולה מהנתונים, כי כ-16% מהעקורים הם בעלי מוגבלויות או קשישים המתקשים לנוע. מחציתם מתגוררים בבתים שאינם מונגשים ושאינם כליים סניטריים המותאמים לצורכיהם.

[התמונות הוסרו]

36. **תעסוקה ומצב כלכלי:** המשיבים טוענים כי בתחום התעסוקה העקורים אמנם חווים "קושי מסוים", אך מצבם אינו שונה מזה של כלל האוכלוסייה. הטענה אינה נתמכת בנתונים כלשהם. לעומתה, מנתוני הארגונים עולה כי 60% מהעקורים איבדו את מקור פרנסתם בעקבות העקירה, וכי רק ל-17% מהם יש כיום הכנסה קבועה **כלשהי** (Shelter Cluster, ספטמבר 2026). הנתון משקף שיעור אבטלה בקרב העקורים, גבוה בהרבה משיעור האבטלה הממוצע בגדה המערבית, שהוא גבוה כשלעצמו, והסתכם במחצית הראשונה של שנת 2026 ב-29% (דיווח הלשכה הפלסטינית לסטטיסטיקה מיום 11.8.2026).

37. טענה נוספת של המשיבים היא כי העקורים מקבלים סיוע, כספי ואחר, ממגוון של מקורות. גם טענה זו אינה מבוססת. סיוע מצד הרשויות המקומיות ניתן בתחילת העקירה, אך להוציא מקרים חריגים אינו ניתן מאז (Shelter Cluster, ספטמבר 2025, בעמ' 6-7). הרשות הפלסטינית התקשתה לספק רשת תמיכה לעקורים עוד לפני ההחמרה הנוכחית במצבה הפיננסי (World Bank, *Economic Update on the West*, Bank and Gaza, 21 (May 2026)). עיקר הסיוע שניתן וממשיך להינתן לעקורים – מסופק על ידי הארגונים הבינלאומיים וההומניטריים. חרף חיוניותו, הוא חלקי ומזדמן. גם הסיוע המשמעותי שניתן לאורך תקופת העקירה, כגון סיוע בשכר דירה בסכום של 1,000 שקל לשלושה חודשים, או סיוע כספי לצרכים דחופים שסיפק ארגון אונר"א לאלפי משפחות עקורות בשבעה שבבים (אונר"א, מאי 2026), לא יכול היה להספיק לבדו – בהתחשב באורכה של העקירה, במספר העקורים וברמת העוני בקרבם. במציאות שנוצרה, העקורים תלויים בארגוני הסיוע לאספקה בסיסית (לרבות של כלי מטבח, כלי מיטה וערכות היגיינה) אך גם סיוע זה רחוק מלענות על המחסור. בחודשים האחרונים חלק מהארגונים אף נאלצו להפחית את הסיוע הניתן על ידיהם (אונר"א, מאי 2026; UN News, *Food Aid Cutback in the Occupied West Bank as Health Fears Grow in Gaza* (1 September 2026)).

38. עדויותיהם של העותר 5 והעותרת 2 משקפות את המחסור שעיימו מתמודדים העקורים, לרבות מחסור בסיוע: "אני ומשפחתי גרים שבע נפשות בדירת שני חדרים שכורה בכפר ענבתא. שכר הדירה הוא 1,000 שקל בחודש, ואני נמצא עכשיו בחוב של שלושה חודשים. בעל הדירה כל הזמן דורש ממני לשלם, ואין לי איך. אני בקושי עובד. אין הרבה אפשרויות באזור. רק אלוהים עוזר לנו. קיבלנו סיוע במזון בשווי של 50 שקל לאדם, גם את זה הפסיקו עכשיו. יש לי קושי גם לגבי תשלומי המים והחשמל. אין אפשרות לטעון כרטיס לשעון החשמל בסכומים קטנים. אנחנו משתמשים במים ובחשמל באופן המצומצם ביותר האפשרי, על חשבון מזון וצרכים אחרים", העיד העותר 5.

39. על פי עדותה של העותרת 2, "אני ומשפחתי גרים בשכירות בכפר באזור ג'נין. שכר הדירה הוא מעל 1,000 שקל. אין לנו מקור הכנסה קבוע עכשיו, אנחנו עובדים באופן מזדמן ככל שרק מצליחים. שיעור האבטלה באזור גבוה מאוד, זה לא פשוט. בעבר קיבלנו סיוע זמני בשכר דירה. כיום אנחנו לא מקבלים. בעבר קיבלנו גם סיוע במזון. הקושי הגדול הוא היעדר פרנסה קבועה. בנתיי סיימו השנה בגרות בהצלחה, אך אני יכולה לרשום אותן לאוניברסיטה כפי שרצו, בגלל עלות שכר הלימוד".

40. ביום 3.9.2026 התקיימה בעיר טול כרם הפגנה של עקורים המלמדת אף היא על מצבם המחרף. במודעה המזמינה להפגנה צוין כי היא מתקיימת "לנוכח התנאים ההומניטריים הקשים שחווים תושבי המחנות ומשפחות העקורים, עם הצמצום המתמשך של שירותים וסיוע הומניטרי, והפסקת התמיכה במזון לאלפי משפחות נזקקות".

41. **מזון ומים:** המשיבים טוענים כי אין מחסור במזון ומים בקרב העקורים, וקיימת אספקה שוטפת שלהם. נתוני תכנית המזון העולמית מלמדים אחרת. משפחות עקורות זוהו כאחת הקבוצות הסובלות מתזונה דלה ובלתי מספקת, ומאילוץ לצמצם את מספר הארוחות, גודלן, וסוג המזון המוגש במסגרתן (WFP, *West Bank Food Security Report – Q4: 2025* (May 2026)). במחקר שערך Shelter Cluster בקרב 120 משפחות עקורות (700 איש), 63% דיווחו כי הן זקוקות לסיוע במזון. עד לאחרונה סיפקה תכנית המזון סיוע בהיקף של 50 שקל בחודש לאדם, ל-400 אלף משפחות בגדה המערבית, בהן משפחות עקורים. ביום 1.9.2026 הודיעה התכנית כי היא נאלצת לקצץ את היקף הסיוע ב-50% (ראו פסקה 38 לעיל).

42. אשר למים, בהערכת צרכים שביצע ארגון אונר"א במהלך השנה, 1,650 משפחות עקורים הביעו צורך דחוף בקבלת סיוע בגישה למי שתייה (אונר"א, מאי 2026). ביום 14.8.2026 דווח כי יותר מ-66% מ-9,000 מ"ק המים שסיפקו ארגוני הסיוע בחודש יולי יועדו למשפחות עקורות. ביום 28.8.2028 דווח כי ארגוני הסיוע המשיכו בחלוקת מכלי מים ליותר מ-1,500 עקורים מטול כרם ונור א-שמס, וליותר מ-2,000 עקורים מג'נין (דיווחי משרד האו"ם לתיאום העניינים ההומניטריים מהימים 14.8.2026 ו-28.8.2026).

43. **בריאות:** בניגוד לטענת המשיבים, עקורים רבים נהגו לצרוך שירותי רפואה ראשוניים במרפאות אונר"א שפעלו בתוך המחנות, ולא במוסדות רפואיים מחוץ למחנות (ראו תצהירו של העותר 5 שצורף לעתירה; AP, *Rights Group Warns Israel's Policies are Pushing the West Bank Healthcare System to Collapse* (7.8.2026) כך שהפינוי בהחלט השפיע על נגישות שירותים אלה עבורם. על פי Shelter Cluster, ל-23% מהעקורים אין כיום גישה לשירותי בריאות או חינוך, עקב מרחק או עלות (Shelter Cluster, ספטמבר 2026)).

44. אונר"א מפעיל כיום 12 מרפאות חירום עבור העקורים, אך אלה סובלות ממחסור בבדיקות ובתרופות, כולל למחלות כרוניות, בדומה למצב בכלל מערכת הבריאות הפלסטינית (אונר"א, מאי 2026). לטענת המשיבים, לרשות העקורים עומדים כביכול המוסדות הרפואיים שמפעילה הרשות – אולם מערכת הבריאות הפלסטינית שרויה כיום במשבר עמוק. על פי נתונים שפורסמו לאחרונה, רק 63% מהמרפאות מתפקדות באופן חלקי, רבות במשך יום בשבוע בלבד. בתי החולים אף הם מתפקדים באופן חלקי, קיים מחסור בצידוד רפואי חיוני, וקיים מחסור חמור בתרופות (PHR, *The Catastrophic Impact of Israel's Withholding of Palestinian Authority Clearance Revenues on the Right to Health in the Occupied West Bank: Position Paper* (August 2026)). בלא אמצעים לפנות לרפואה פרטית, העקורים נאלצים להסתייע יותר ויותר במרפאות התנדבותיות, שאינן מתאימות לטיפול במקרים רפואיים מורכבים או המצריכים מעקב קבוע (שם). על פי אונר"א, בקרב 2,000 משפחות עקורות קיים לפחות בן משפחה אחד הסובל ממחלה כרונית או זקוק לטיפול רפואי קבוע. אין כיום חלופה ממשית זמינה עבור חולים אלה.

45. **חינוך:** בבתי הספר במחנות הפליטים למדו כ-4,100 תלמידים, מהם כ-2,800 במחנות שבאזור טול כרם וכ-1,300 במחנה בג'נין. המשיבים טוענים כי כולם שבו ללימודים סדירים במסגרות חלופיות, אך המציאות בשטח עגומה יותר. התלמידים מג'נין פוזרו בין מוסדות רבים, שבהם התקיימו לימודים רק 2.5-3 ימים בשבוע. מאז יולי 2023 הפסידו התלמידים ממחנה ג'נין לא פחות **ממחצית** מימי הלימוד השנתיים. התלמידים משני מחנות הפליטים באזור טול כרם נדחסו יחד, בכיתות צפופות. חלק מהתלמידים העקורים מתמודדים עם המרחק לבתי הספר, ורבים מתמודדים עם היעדר תנאים ללמוד בבתיים ועם ההשלכות הרגשיות של העקירה (Local Communities, בעמ' 17-18; אונר"א, מאי 2026).

46. **טענות המשיבים בדבר היעדר פניות אליהם:** המשיבים טוענים כי לא התקבלו אצלם פניות פרטניות מצד עקורים שהלינו על מצוקה או הביעו צורך בסיוע. הטענה מוקשית ביותר, בהתחשב בכך שהעותרים עצמם פנו אליהם עובר להגשת העתירה, ושמעדכונם עולה כי כך עשו אף עשרות עקורים אחרים (נספח 4 להודעתם). העותרות 2 ו-3, שכבר פנו בעבר למשיבים בבקשה לאסוף רכוש מבתיהן ולא נענו, פנו אליהם שוב באפריל 2026 באמצעות המת"ק הפלסטיני, וגם הפעם לא נענו.

47. לסיכום חלק זה, בניגוד גמור לטענות המשיבים, מצוקתם הקשה של העקורים והיעדר המוצא הנראה לעין ממנה, ניכרים בכל תחומי החיים. בחלוף כעשרים חודשים מאז העקירה, מתבררת גם ההחמרה במצבם ככל שעובר הזמן, ופגיעתו המצטברת.

המשיבים ממשיכים להפר חובתם לצמצם את הפגיעה בעקורים – ולהבטיח להם תנאים הולמים

48. מדיניותם של המשיבים מינואר 2025 ועד היום מתעלמת במפגיע ממצב העקורים ומאחריותם לו. בכך הם מפירים את חובותיהם כלפי התושבים המוגנים המפונים, ופועלים בניגוד לדין. ראשית, כאשר הם מחליטים שוב ושוב החלטות הרוות גורל על המשך פינוי האוכלוסייה, מבלי להביא בחשבון את פגיעתן העצומה בה. שנית, כאשר הם מתכששים לחובתם לפעול באופן פוזיטיבי כדי להבטיח את צורכיהם החיוניים של המפונים, הן מתוקף הוראות מפורשות של הדין הבינלאומי ההומניטרי, והן מכוח עיקרון המידתיות המחייב לצמצם את הפגיעה במפונים ככל הניתן (ראו פסקאות 21-26 לעיל).

49. אין לקבל את טענתם כי הסכמי הביניים עם הרשות הפלסטינית, אשר העבירו לידיה את האחריות האזרחית בשטחי A ו-B, מנכים אותם מחובות אלה. סעיף 7 לאמנת ג'נבה קובע במפורש כי הסכם שכורתת המדינה הכובשת "...לא יפגע לרעה במצבם של מוגנים, כפי שהוגדר באמנה הזאת, ולא יצמצם את הזכויות שהיא מעניקה להם...". בהתאם לכך, המשיבים מחויבים לזכויות המוקנות לתושבים המוגנים מכוח סעיף 49 לאמנה, כמו גם מכוח סעיפים אחרים בה (כגון 27, 50 ו-55-56).

50. סעיף 49(3) מחייב להבטיח לתושבים מפונים, כל עוד הם מפונים, "שיכון נאות" ו"תנאים מניחים את הדעת מבחינת ההיגיינה, הבריאות, הביטחון והתזונה". תנאי זה אינו שרץ עודף או המלצה, אלא תנאי הכרחי לחוקיות פינוי, שהפרתו פירושה הפרת האיסור על העברה בכפייה (ראו פסקאות 96-100 לעתירה).

51. עקרונות האו"ם בדבר עקירה פנימית (UN Guiding Principles on Internal Displacement) משנת 1998 מטילים אף הם על רשויות השולטות בשטח חובה לספק לעקורים הנמצאים בו הגנה וסיוע הומניטרי. על הרשויות המפנות מוטל להבטיח כי לעקורים מסופקים תנאי דיור הולמים, גישה בטוחה למזון בסיסי ולמים, שירותי בריאות וסניטציה חיוניים (עקרונות 3, 7, 18).

52. המשיבים אינם עושים דבר מאלה, וממשיכים להפקיר את העקורים לתנאי חיים בלתי נסבלים.

53. לנוכח כל האמור, בית המשפט הנכבד מתבקש ליתן צו על תנאי כמבוקש בעתירה, ולקבוע בדחיפות מועד לדין בהתנגדות להפיכתו למוחלט.

17 ספטמבר 2026

רעות שאער, עו"ד

הילה שרון, עו"ד

ב"כ העותרים